

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНИМИ ТЕКСТАМИ Й СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Каленик В.І.

Сумський педагогічний університет

Каленик М.В.

Загальноосвітній навчально-виховний комплекс,
багатопрофільна гімназія № 9 м. Суми

Однією з цілей вивчення будь-якого навчального предмета в загальноосвітній школі завжди була мета формування в учнів умінь роботи з книгою, зокрема з навчальними текстами.

Але, незважаючи на велику кількість методичних праць, що присвячені цій проблемі, у більшості випускників шкіл ці уміння не сформовані. Підтвердженням цьому є той факт, що не тільки учні загальноосвітніх шкіл, а й студенти вищих навчальних закладів намагаються запам'ятовувати повністю навчальні тексти підручників, лекцій, що стає причиною нерозуміння сутності викладеного в цих текстах, перевантаження тих, хто навчається, навчальним матеріалом, який треба зберегти у довготривалій пам'яті.

Причиною цьому є традиційна організація навчального процесу. Наприклад, під час формулювання домашнього завдання вказується, які параграфи підручника треба вивчити. А на наступному уроці, оцінюючи результати виконання домашнього завдання, враховується те, наскільки відповідь учня відповідає тексту підручника. Аналогічна ситуація існує під час складання студентами іспитів.

Сформувати уміння роботи з навчальними текстами можна при умові, коли сама структура навчального процесу, характер домашнього завдання відображають узагальнений план діяльності з учбовою й науково-популярною літературою.

Узагальнений план діяльності з фізичними або технічними текстами можна подати у такому вигляді:

I. Усвідомлення мети роботи з текстом.

Визначити, на які запитання треба знайти відповіді під час роботи з текстом.

З'ясувати, у якому вигляді потрібно оформити результати цієї роботи (виділити головне і підготувати розповідь, підготувати план, план-конспект, скласти певну схему, виконати певні системи дій тощо).

II. Планування наступної діяльності.

Користуючись змістом підручника або алфавітним покажчиком, знайти тексти, в яких містяться відповіді на запитання, що визначаються завданням до роботи з книгою.

Ознайомитися з усім текстом, водночас виділяючи у ньому ті частини, в яких розглядаються вказані питання. Тобто визначення предмета діяльності і послідовності виконання наступної системи дій.

III. Виконання плану.

Вивчити окремо кожен частину тексту, з'ясувати головне. Проаналізувати малюнки, схеми, графіки, таблиці, що є в тексті, тим самим зрозумівши як обґрунтовується головне. Якщо потрібно, виконати системи дій, які запропоновані текстом.

IV. Оформлення результату роботи з текстом.

Систематизувати ті головні положення, що були виділені під час роботи з окремими частинами тексту.

Оформити результати роботи з текстом, виходячи із завдання, яке визначало мету цієї діяльності.

Структура навчального процесу, мета якого пізнання та засвоєння учнями певного питання шкільної програми повинна відображати вказаний план роботи з текстом, з яким буде працювати учень під час виконання домашнього завдання.

Вивчення нової одиниці навчального матеріалу, роль якої відіграють компоненти змісту шкільного курсу фізики (явища, величини, закони тощо), повинно розпочинатися не з формулювання теми уроку, а з визначення мети наступної діяльності, тобто висунення навчальної проблеми.

Навчальна проблема орієнтує учнів на пізнання нового для них матеріалу, знання якого дозволить знайти відповіді на поставлені запитання.

"Тема уроку" з'являється тоді, коли учням стає зрозумілим її назва. Адже введення нового терміну, зміст якого невідомий учням, не тільки не визначає мету на-

ступної діяльності, а й навпаки, може дезорієнтувати школярів, тому що вони на-

ма-
гаються віднести до цієї назви все те, про що йде мова на уроці.

Визначення мети наступної діяльності передбачає з'ясування того, що треба зробити для її досягнення. Цьому сприяє з'ясування предмета даної діяльності, виходячи з умови навчальної проблеми, тобто того компонента змісту курсу фізики, який треба вивчити, і знання його узагальнених істотних ознак.

Під час вивчення нового матеріалу окремо аналізуються частини навчальної інформації, що пов'язані з тими узагальненими ознаками компонентів, які були визначені на попередньому етапі діяльності, розділяючи істотні ознаки та їх обґрунтування, ілюстрації, доведення тощо.

Після вивчення нового матеріалу систематизуються істотні ознаки компонента, утворюючи систему тверджень, засвоєння якої створює у свідомості учнів цілісне уявлення про предмет пізнання.

Вивчення окремих частин змісту компонента передбачає не тільки колективний аналіз дослідів, графіків, схем, а й самостійні роботи учнів з підручником на уроці. Саме цим самостійним роботам присвячена більшість методичних праць, в яких розглядаються уміння роботи з книгою.

Як видно, вказані особливості організації навчального процесу спрямовані на формування в учнів умінь роботи з книгою.

Але цього недостатньо. Треба так формулювати домашнє завдання, щоб учень був вимушений додержуватися загального плану діяльності з фізичними або технічними текстами.

Цьому сприяє складання робочих конспектів.

У робочому конспекті є дві частини - ліва і права. У лівій частині за допомогою малюнків, ключових слів вказується на обґрунтування окремих істотних ознак компонента. У правій частині також за допомогою ключових слів вказується на зміст відповідної істотної ознаки.

Вдома учень повинен, користуючись робочими конспектами, знайти у тексті підручника відповідні істотні ознаки та їх обґрунтування.

Уміння роботи з фізичними та технічними текстами починають формуватися під час вивчення фізики в основній школі. Тому розглянута організація навчального процесу має велике значення під час вивчення фізики у 7-8 класах.